MEMORANDUM / 17. mai 2013

EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMETI KORRALDATUD LGBT-isikute küsitlus EL-is ja Horvaatias

Käesolevas memos on esitatud lühiülevaade mõningatest uuringu tulemustest. Peamised järeldused koos vastavate jooniste ja arvamustega on kättesaadavad tulemuste lühiülevaadet käsitlevas aruandes. Kõik uuringu tulemused on esitatud peamiste tulemuste aruandes.

1. Miks ja kuidas korraldati ELi LGBT-isikute küsitlus?

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) korraldas Euroopa Komisjoni palvel kõikides ELi liikmesriikides ja Horvaatias veebipõhise uuringu, mis hõlmas LGBT-isikute (homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute) diskrimineerimist ja nende vastu suunatud vihkamist õhutavaid sõnavõtte ning muid probleeme. Küsitlusega koguti suures mahus empiirilisi andmeid ning selle sihtrühmaks olid ELi liikmesriikides ja Horvaatias elavad vähemalt 18-aastased täiskasvanud, kes peavad end homo-, bi- või transseksuaaliks. Anonüümne küsitlus viidi läbi internetis ELi 23 ametlikus keeles (v.a iiri keel), lisaks katalaani, horvaadi, letseburgi, vene ja türgi keeles. Euroopa Liidu Põhiõiguste ameti kavandatud küsitluse viis avatud pakkumismenetluse järel ametiga sõlmitud lepingu alusel 2012. aasta aprillist juulini ellu uuringufirma Gallup Europe koostöös ühinguga ILGA-Europe (rahvusvaheline homo-, bi-, trans- ja interseksuaalide assotsiatsioon). ILGA-Europe, LGBT kodanikuühiskonna organisatsioone esindav Euroopa katusorganisatsioon, toetas tööd oma riiklike ekspertide abil.

Tulemused kajastavad küsimustikule vastanud enam kui 93000 inimese kogemusi. Kuigi andmed ei kata kõiki ELis elavaid LGBT-isikuid, on tegemist väga suure rühmaga ja praeguseks suurima omalaadse empiiriliste andmete kogumiga Euroopas. See laiahaardeline ja põhjalik küsitlus, mis kajastab LGBT-isikute kogemusi ELis ja Horvaatias, sisaldab väga mitmekesiseid LGBT-rühmade arvamusi, käitumisviise ja hoiakuid, mis võimaldab andmeid üksikasjalikult analüüsida. Lisateave on tehnilises aruandes.

2. Mis küsimusi küsitluses esitati?

Vastajatelt küsiti nende kogemuste kohta seoses diskrimineerimise, vägivalla ja ahistamisega tööl, koolis, tervise- ja sotsiaalteenuste valdkonnas ning avalikes kohtades, nagu kohvikud ja restoranid, pangad ja kauplused. Küsitluses keskenduti ELi seadusandluse ja muude rahvusvaheliste normidega kaitstud õigustest. Kui vastajatel oli vastavaid kogemusi, paluti üksikasjalikumat täpsustamist. Küsimustik sisaldas ka küsimusi vastajate igapäevaelu peamiste tahkude kohta – muuhulgas paluti vastajatel hinnata üldsuse suhtumist LGBT-isikutesse, LGBT-isikute nähtavust avalikus elus ja üldsuse negatiivseid reaktsioone. Transseksuaalidele esitati konkreetseid küsimusi nende jaoks ette nähtud spetsiifiliste tervishoiuteenuste kättesaadavuse ja nende kogemuste kohta sugu kirjeldava kande muutmisel ametlikes dokumentides.

Lisaks koguti küsitlusega suurel hulgal sotsiaaldemograafilisi andmeid, nagu vastajate hariduslik taust, tööhõivestaatus, perekondlik seis , tsiviilõiguslik staatus, lapsevanema staatus ja sissetulek.

3. Kui levinud on seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist tingitud diskrimineerimine?

Ligikaudu pool vastanutest ütles, et on küsitlusele eelnenud aasta jooksul isiklikult kogenud seksuaalsest sättumusest tingitud diskrimineerimist või ahistamist. Homoseksuaalsed naised (55%), noored vastajad vanuses 18–24 (57%) ning väikseima sissetulekuga vastajad (52%) ütlesid kõige suurema tõenäosusega, et olid isiklikult kogenud diskrimineerimist või ahistamist.

Iga viies vastanu, kes **töötas ja/või otsis** küsitlusele eelnenud aasta jooksul **tööd**, oli kogenud diskrimineerimist. Transseksuaalide puhul oli see suhe iga kolmas. Kõikides osalenud riikides oli kaks kolmandikku vastanutest kuulnud tööl negatiivseid märkusi LGBT-isikute hulka kuuluva kolleegi kohta või näinud tema negatiivset kohtlemist.

Kolmandik vastanutest märkis, et tundsid end LGBT-isikute hulka kuulumise pärast isiklikult diskrimineerituna vähemalt ühes järgmises valdkonnas: majutus, tervishoid, haridus, sotsiaalteenused ning juurdepääs kaupadele ja teenustele.

4. Milline oli LGBT-õpilaste koolielu?

Enne 18-aastaseks saamist varjas kolmest vastanust kaks koolis käies kuulumist LGBT-isikute hulka. Vähemalt 60% kõikidest vastanutest kogesid LGBT-isikute hulka kuulumise pärast isiklikult koolis negatiivseid märkusi või kohtlemist; üle 80% igas LGBT-rühmas ja igas riigis oli tunnistajaks negatiivsetele märkustele või kohtlemisele, mis olid tingitud asjaolust, et koolikaaslast tajuti LGBT-isikuna. Kaks kolmandikku ütles, et selliseid märkusi või kohtlemist esines kooli ajal sageli või alati. Kaks kolmandikku märkisid ka, et nad varjasid sageli või alati koolis oma kuulumist LGBT-isikute hulka. Eriti kehtis see homo- ja biseksuaalsete meeste puhul.

5. Kui levinud on LGBT-isikutega seotud vihkamiskuriteod?

Viimase viie aasta jooksul on 26% kõikidest vastanutest rünnatud või vägivallaga ähvardatud. Transseksuaalidest vastanute puhul on see osakaal 35%. Neist vastanutest, kes kogesid eelnenud aasta jooksul vägivalda, ütles 59%, et viimase rünnaku või vägivallaga ähvardamise tingis asjaolu, et neid tajuti kui LGBT-isikuid. Küsitlusele eelnenud aastal langesid uuringu põhjal 19% ahistamise ohvriks ning selle põhjuseks pidasid nad asjaolu, et neid tajuti kui LGBT-isikuid.

Vahejuhtumid leidsid sageli aset väljas avalikes kohtades ning nende algatajaid oli rohkem kui üks, tavaliselt meessoost isikud, keda ohver ei tundnud. 7% hiljutisematest möödunud aastal toimunud vägivallajuhtumitest algatatiaga lausa ohvri enda pere- või leibkonnaliikme poolt.

Ligikaudu kolm kümnest transseksuaalide hulka kuuluvast vastajast ütles, et koges viimase aasta jooksul rohkem kui kolm korda vägivalda või vägivallaga ähvardamist.

6. Kuidas ühiskond LGBT-isikute arvates neid kohtleb?

Euroopa Liit rajaneb võrdsusel ja austusel, kuid sellegipoolest tundsid kolm neljandikku kõikidest vastanud LGBT-isikutest, et nende elukohariigis on inimese seksuaalsest sättumusest tingitud diskrimineerimine laialt levinud. Muud LGBT-isikuna elamise tunnet kajastavad näited on järgmised.

- 48% on oma kuulumist LGBT-isikute hulka avameelselt tunnistanud perekonnaliikmetele ning 28% ei ole seda öelnud kellelegi või on tunnistanud mõnele sõbrale. Vaid 21% on avameelsed kolleegide või koolikaaslastega.
- Peaaegu pool kõikidest vastanutest oli seisukohal, et nende elukohariigis on poliitikute solvav keelekasutus LGBT-isikutega seoses laialt levinud.
- Kaks kolmandikku väldib samasoolise partneriga avalikkuses käest kinni hoidmist, sest kardab, et see toob kaasa ründamise, ähvardamise või ahistamise. Vastanud homo- ja biseksuaalsete meeste puhul oli see näitaja kolm neljandikku.
- 50% kõikidest vastanutest väldivad teatud kohti, sest kardavad LGBT-isikute hulka kuulumisest tingitud ründamist, ähvardamist või ahistamist. Eeskätt kehtib see ühistranspordi, tänava või muude avalike kohtade ja avalike rajatiste kohta.
- Kõikide rühmade seast ütlesid transseksuaalid kõige suurema tõenäosusega, et olid isiklikult kogenud diskrimineerimist või vägivalda.

7. Mida saab ära teha võrdsuse ja LGBT-isikute austamise edendamiseks?

ELi õigusaktid kaitsevad seksuaalsest sättumusest tingitud diskrimineerimise eest tööhõive valdkonnas, kuid siiski kohtab ka seal endiselt diskrimineerimist. Olukorra parandamiseks võib Euroopa Liit kasutada mitut õiguslikku ja poliitilist vahendit ning töötada välja **süsteemsed algatused** seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist lähtuva **diskrimineerimisega võitlemiseks**. Samamoodi peaksid liikmesriigid kasutama küsitluse tulemusi, et asjakohaseid poliitikameetmeid veelgi arendada, rakendada ja jälgida. ELi liikmesriigid, kes on koostanud konkreetsed LGBT-tegevuskavad või kaasanud need probleemid riiklikesse inimõiguste tegevuskavadesse, võivad kasutada riigipõhiseid andmeid oma tegevuse edasiseks kavandamiseks.

Võrdne kaitse diskrimineerimise eest kõikides ELi liikmesriikides paraneks oluliselt, kui **mittediskrimineerimise meetmeid laiendataks tööhõive valdkonnast kaugemale**. Euroopa Liidus kavandatav horisontaalne direktiiv laiendaks võrdse kohtlemise põhimõtet nii, et see hõlmaks religiooni, veendumusi, puuet, vanust ja seksuaalset sättumust.

Koolikeskkonnas peaksid liikmesriigid püüdma luua **tingimused, mis on LGBT-noorte jaoks turvalised ja toetavad** ning kus puudub kiusamine ja tõrjutus. See hõlmab õpetajate ja õpilaste teadlikkuse suurendamist, et soodustada austust ja mõistmist ning õppimist, kuidas käsitleda koolis LGBT-küsimusi, tagades näiteks, et objektiivne teave seksuaalse sättumuse, soolise identiteedi ja soolise eneseväljenduse kohta kuuluks koolide õppekavadesse ja õpetajakoolitusse. Valitsused ja koolid peaksid kavandama ja edendama ka homofoobia- ja transfoobiavastaseid poliitikameetmeid.

Tulemuste kohaselt jätavad LGBT-isikud sageli diskrimineerimisjuhtumitest teatamata, sest nende arvates ei muudaks see midagi (60% vastanutest) või nad ei tea, kuidas või kuhu neist juhtumitest teatada (30%). Peaaegu pooled vastanutest ei teatanud vihkamiskuritegudest, sest nende arvates ei võtaks politsei nagunii midagi ette. Sellised suundumused tulevad ilmsiks Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti tööst muude rühmadega (nt vähemused ja rändajad). ELi ja siseriiklikud õigusaktid peaksid pakkuma kaitset homofoobiast ja transfoobiast kantud vihkamist õhutavate sõnavõttude ja kuritegude eest. Edendada tuleks teadlikkust oma õigustest ning võimalusi anda teada diskrimineerimisest ja vihkamisest ajendatud vägivallast. Liikmesriigid peaksid **vähese teatamise probleemi lahendamiseks** toetama ka võrdõiguslikkust edendavaid asutusi ja muid riiklikke kaebuste esitamise mehhanisme, et suurendada teadlikkust diskrimineerimisest ja võimalustest, mida LGBT-isikud saavad kasutada. Samuti peaksid liikmesriigid koolitama õiguskaitseasutuste töötajaid LGBT-probleemide teemal ning julgustama kodanikuühiskonna organisatsoone ohvrite asemel kuritegudest teatama. Et liikmesriigid saaksid paremini asjakohaseid meetmeid võtta, tuleks vihkamiskuritegude andmed, sealhulgas kuritegude põhjused registreerida. Euroopa Liit ja

liikmesriigid peaksid ka konkreetselt tegelema homofoobiast ja transfoobiast kantud **vihkamist õhutavate sõnavõttude ja vihkamiskuritegudega** ja **muutma need seadusega karistatavaks**.

8. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti muu tegevus LGBT-isikute õiguste valdkonnas

Põhiõiguste amet alustas LGBT-isikute põhiõigustega seotud tööd 2007. aastal pärast Euroopa Parlamendi taotlust uurida LGBT-isikute diskrimineerimist ja homofoobiat ELis.

- 2008. aastal avaldas Euroopa Liidu Põhiõiguste amet aruande LGBT-isikute õigusliku olukorra kohta ELis. Seda ajakohastati 2010. aastal.
- 2009. aasta aruandes vaadeldi LGBT-isikute sotsiaalset olukorda ELis.
- 2011. aastal avaldati sotsiaalõiguslike järelduste kokkuvõte, sh suundumuste, probleemide ja paljulubavate tavade analüüs, kus juhiti tähelepanu erinevustele, mis esinevad ELi liikmesriikides LGBT-isikute diskrimineerimise eest kaitsmise valdkonnas.
- Praegu intervjueerib amet riigiasutusi ja õpetajaid, õiguskaitseasutuste töötajaid, ja tervishoiutöötajaid LGBT-isikute põhiõiguste teemal, keskendudes tööhõive, hariduse, tervishoiu, õiguskaitse ja avaliku poliitika valdkondadele.

Tulemused on esitatud visualiseeritud kujul internetis ning kahes aruandes, mis on põhiõiguste ameti veebilehel:
ELi LGBT-küsitluse tulemused – lühiülevaade
Tehniline aruanne

Teave põhiõiguste ameti tegevuse kohta LGBT-isikute õiguste valdkonnas ning asjakohased väljaanded on aadressil http://fra.europa.eu/en/theme/lgbt.

Lisateabe saamiseks võtke palun ühendust põhiõiguste ameti meediaüksusega:

E-post: media@fra.europa.eu / tel: +43 1 58030-858